

5. Довгань Л.Є., Немцов В.Д. Менеджер – підготовка та перепідготовка. – К.: МП “ОКО”, 1993. – 126с.
6. Менеджмент ХХІ века / Под ред. С. Чоудхари. – Пер. с англ. – М.: Инфра-М, 2002. – 240с.
7. Тейлор Ф. Научная организация труда и управления. – М., 1966. – 260с.
8. Файоль Л. Общее и промышленное управление. – М., 1923. – 196с.
9. Calori R. European management model: Unity in diversity, Englewood Cliff. – NJ.: Prentice-hall, 1994. – 137р.

Байша К.Н.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ПОДГОТОВКИ ЭФФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖЕРА

В рамках статьи выделено минимальный перечень базовых показателей, которые детерминируют основные содержательные блоки специалистов и раскрыто суть “самоориентированного обучения студентов” как эффективной технологии подготовки будущих менеджеров.

Ключевые слова: эффективный менеджмент, система подготовки будущих менеджеров, профессиограмма менеджера, технология “самоориентированного обучения”

Baysha K.M.

PEDAGOGICAL AND ORGANIZATIONAL PROBLEM OF EFFECTIVE MANAGER TRAINING

Within the framework of the article the minimum list of base indexes which determine the main blocks of specialists and essence of the “self oriented teaching of students” is exposed as to effective technology of preparation of future managers is distinguished.

Key words: effective management, future manager’s system of training, manager’s professional scheme, essence of the “self oriented teaching of students”

УДК 378.22.013:792.8

Благова Т.О.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ХОРЕОГРАФІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглядається значення педагогічної практики у процесі професійного становлення майбутніх учителів-хореографів, формування у них педагогічної майстерності, фахових знань, практичних умінь.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічна практика, майбутній учитель-хореограф, практична підготовка.

В умовах реформування професійної хореографічної освіти особливого значення набуває проблема пошуку ефективних шляхів удосконалення комплексної фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії. Різні аспекти проблематики професійної освіти хореографа висвітлювалися у працях Г.О. Березової, Л.А. Бондаренко, К.Ю. Василенка, С.Г. Забрєдовського, С.А. Легкої, Т.В. Пуртової, Ю.Станішевського, А.П. Тараканової, Т.С. Ткаченко, Л.Ю. Цветкової, інших дослідників. Однак, процес професійної хореографічної підготовки фахівців у сфері гуманітарної ланки освіти залишається одним із малодосліджених питань на сучасному етапі. Його ефективність полягає у діалектичній єдності процесу навчання й виховання, забезпеченні тісного взаємозв'язку професійного навчання з практикою.

Метою даної статті є аналіз педагогічних практик хореографічної спрямованості у системі вищої педагогічної освіти, визначення їх місця і ролі у процесі професійного становлення майбутніх учителів-хореографів у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка.

Отже, необхідною умовою ефективності професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів є органічне поєднання їх теоретичної підготовки з практичною хореографічною діяльністю, практичним ознайомленням з досвідом діяльності відомих самодіяльних і професійних дитячих танцювальних колективів, що в цілому сприяє розширенню мистецького світогляду та реалізації творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця.

Основним призначенням педагогічних практик у вищому навчальному закладі є формування у студентів умінь застосовувати у педагогічній діяльності науково-теоретичні знання, здобуті при вивченні загальнопедагогічних і спеціальних фахових дисциплін.

Зокрема, загальною метою усіх практик хореографічної спрямованості на психолого-педагогічному факультеті ПНПУ імені В.Г. Короленка є комплексна професійна підготовка студента до хореографічної роботи у системі загальноосвітніх та спеціальних хореографічних навчальних закладів.

Різні види спеціальних хореографічних практик (навчально-методична практика з хореографії, навчальна фольклорна практика, навчально-тренувальні хореографічні збори, виробничі педагогічні хореографічні практики, науково-педагогічна практика для магістрантів) дають можливість студентам насамперед збагатити свій фаховий досвід, а також продемонструвати набуті практичні уміння й навички з методик викладання сучасного бального, народно-сценічного, класичного танцю.

Відповідно до профілю хореографічної підготовки та перспектив майбутньої професійної діяльності студентові надається можливість вибору бази проходження практики, а також комплексу завдань з хореографічних дисциплін, які він виконуватиме під час проходження практики. Так, студентам, що спеціалізуються на поглибленому вивченні сучасної бальної хореографії, пропонується проходження виробничої практики у дитячих хореографічних школах, студіях спортивного бального танцю. Натомість майбутніх фахівців народно-сценічної хореографії розподіляють по самодіяльних колективах народного танцю. Зміст кожної хореографічної практики представлено у програмах, інструктивно-методичних матеріалах, розроблених викладачами профільної кафедри і затверджених на засіданнях методичної і вченої ради університету.

Початковим етапом фахової практичної підготовки студентів-хореографів є навчально-методична хореографічна практика. Провідним видом діяльності студентів під час її проходження визначається спостереження за хореографічним процесом у дитячому хореографічному колективі та виконання низки теоретичних і практичних завдань, які розкривають основні напрями професійної підготовки майбутнього педагога-хореографа на даному етапі.

Завдання навчально-методичної хореографічної практики передбачають ознайомлення студентів зі специфікою роботи дитячого танцювального колективу, плануванням та проведенням різних видів хореографічних занять, методиками викладання класичного, сучасного бального, народно-сценічного та естрадного танцю [4: 3].

Під час проходження навчально-методичної практики студенти безпосередньо спілкуються з методистами, учителями, тренерами, керівниками танцювальних колективів, спостерігаючи за їх роботою, знайомлячись з документацією колективу, навчальними програмами тощо. Зміст навчально-методичної хореографічної практики упорядковано таким чином, що студенти опрацьовують ряд модулів, які містять завдання теоретичного і практичного характеру.

Серед теоретичних завдань практики основними є: ознайомлення зі специфікою та напрямками роботи керівника, тренера-педагога, репетитора дитячого танцювального колективу; аналіз методичної системи загальної та спеціальної хореографічної освіти; дослідження особливостей хореографічної роботи з дітьми в умовах загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів; аналіз матеріально-технічного забезпечення хореографічного процесу, якості та відповідності музичного супроводу змісту занять; дослідження психофізіологічних особливостей розвитку дітей різних вікових категорій та їх урахування у хореографічній роботі; вивчення специфіки та призначення навчально-

тренувальних вправ у системі загальної хореографічної підготовки; вивчення тематики танцювальних ігор та вікторин для дітей різних вікових категорій [1: 4].

Практична частина навчально-методичної практики включає в себе виконання письмових завдань, підібраних до кожної теми змістового модуля. Так, наприклад, на основі щоденних спостережень студентам пропонується визначити основні професійні вимоги до особистості керівника дитячого хореографічного колективу, охарактеризувати його загальнопедагогічні, хореографічні, організаторські та психологічні якості [4: 5].

У процесі дослідження вікових особливостей психофізіологічного розвитку вихованців дитячого хореографічного колективу студентам-практикантам пропонується діагностувати рівень хореографічного розвитку одного з учнів, користуючись запропонованою схемою, також описати типові набуті фізичні вади дітей і підібрати комплекс навчально-тренувальних вправ для їх профілактики й кореляції [4: 6].

Досліджуючи критерії добору методів і прийомів хореографічної роботи з дітьми, студенти аналізують заняття з хореографії у дитячому танцювальному колективі, проведене педагогом-хореографом, визначають і характеризують його макро- та мікроструктуру, а також складають власний план-конспект уроку хореографії [4: 9].

Характерно, що переважна більшість практичних завдань практики є творчими за змістом. Саме це дає можливість формування й розвитку у студентів-хореографів художньо-образного мислення, індивідуального стилю роботи, педагогічної культури в цілому. Так, наприклад, у процесі спостереження за хореографічно-педагогічною діяльністю тренера-педагога чи керівника колективу студентам пропонується самостійно підготувати фрагмент заняття з тренажу (класичного, характерного чи сучасного), підібрати власні приклади навчально-тренувальних вправ, підібрати і провести з дітьми хореографічну гру, побудовану на лексиці класичного, народно-сценічного, сучасного бального танців до кожного етапу заняття.

Аналізуючи специфіку творчо-постановочного процесу у дитячому хореографічному колективі, студенти-практиканти мають підготувати і провести фрагмент уроку з вивчення танцювальної комбінації, етюду, цілісної композиції (відповідно з основними тематичними напрямками репертуару колективу) [4: 11].

Окрім списку рекомендованої навчально-методичної літератури, у програмі представлено алгоритми виконання запропонованих завдань, зразки розробки та оформлення фрагментів уроків, орієнтовна схема проведення хореографічного заняття, що в цілому сприяє успішності проходження студентами практики і правильного оформлення документації.

Формування у майбутніх учителів-хореографів професійно значущих якостей, творчого ставлення до професії відбувається також під час проходження ними навчальної фольклорної практики, основним призначенням якої є навчити студентів самостійно знаходити і документально фіксувати цікаві здобутки народної хореографії [3].

Сутність навчальної фольклорної практики полягає у вивченні витоків і надбань фольклорної хореографічної культури певних локальних груп населення, знайомстві з цікавими та неординарними балетмейстерами-хореографами, які працюють чи працювали у цьому жанрі, а також самостійному записі знайденого фольклорного танцювального матеріалу.

Дослідження самотності й колориту народної хореографії відбувається у процесі виконання студентами-практикантами комплексу практичних завдань пошукового характеру. Основними серед них є: визначити регіональну приналежність досліджуваного хореографічного матеріалу; простежити відображення у ньому особливостей культури й побуту населення; визначити жанр представленого твору; письмово задокументувати вивчений танцювальний твір [3: 8].

Проходження навчальної фольклорної практики передбачає два етапи: експедиційний (безпосереднє вивчення фольклорного хореографічного матеріалу у даній місцевості) та

стаціонарний (опрацювання дослідженого матеріалу при самодіяльному хореографічному колективі даної місцевості).

По закінченню практики студенти упорядковують зібраний фольклорно-хореографічний матеріал, складають письмовий звіт (паспортизацію матеріалу), представляють методисту відеозапис дослідженого хореографічного твору, світлини костюмів та виконавців. Детальні схеми паспортизації та порядку запису танцювального твору подано в інструктивно-методичних матеріалах програми практики [3: 9].

У результаті проходження навчальної фольклорної практики студент повинен уміти документально описати процес виникнення хореографічного твору, проаналізувати передумови його появи, а також визначити шляхи використання результатів власної пошукової діяльності у хореографічно-педагогічному процесі загальноосвітніх закладів та спеціальних фахових установ.

На основі зібраного фольклорного хореографічного матеріалу учасники практики готують доповідь для студентської підсумкової конференції. Орієнтуючись на власний досвід, вони висловлюють рекомендації щодо процесу збирання й вивчення фольклорної хореографічної спадщини. Таким чином відбувається підведення підсумків дослідницької й пошукової роботи студентів. В цілому, організація та проведення навчальної фольклорної практики має важливе значення у пропаганді танцювального фольклору певного регіону.

Виробнича педагогічна хореографічна практика є наступним етапом у професійному становленні майбутнього вчителя-хореографа. Вона передбачає передовсім практичне ознайомлення студентів з діяльністю дитячих хореографічних колективів, підготовкою та проведенням уроків хореографії різних типів із застосуванням ефективних методів навчання, з особливостями керівництва творчою діяльністю дітей, а також забезпечує виконання експериментальної частини курсової роботи.

Виробнича хореографічна педагогічна практика дає можливість студентам апробувати набуті практичні уміння й навички з методик викладання сучасного бального, народно-сценічного, класичного, естрадного танців у системі загальної та позашкільної освіти. Це так звана активна практика, метою якої є формування у студентів практичних умінь організації та здійснення навчально-тренувального і творчо-постановочного процесів у дитячому хореографічному колективі [2: 2]. Під час проходження виробничої практики студенти не лише спостерігають за навчально-виховним процесом у колективі, а й насамперед беруть активну участь у проведенні хореографічних занять, постановочній та репетиційній роботі.

Зміст виробничої практики у повній мірі розкриває основні напрями фахової підготовки майбутнього вчителя-хореографа у вищому педагогічному закладі освіти. Студенти виконують комплекс теоретичних і практичних завдань з основних навчальних курсів: Теорії і методики класичного танцю, Теорії і методики народно-сценічного / бального танцю, Композиції та постановки танцю, Мистецтва балетмейстера, Методики роботи з дитячим хореографічним колективом.

У ході виробничої практики створюються оптимальні умови для формування фахових умінь учителя хореографії, керівника танцювального гуртка, студії, ансамблю. Адже студентам надається можливість самостійно планувати і здійснювати хореографічно-педагогічну діяльність у дитячому танцювальному колективі. Особливе місце у виробничій практиці акцентовано на самостійному проведенні занять у хореографічному колективі з послідовним їх детальним аналізом, обговоренням спільно з методистом-викладачем, колегами практикантами [2: 13].

У процесі проходження виробничої педагогічної практики студенти адаптуються до діяльності вчителя-хореографа, усвідомлюють й оцінюють правильність професійного вибору, наявність у себе необхідних якостей для педагогічної та творчої діяльності. Адже, окрім фахових хореографічних умінь, студенти оволодівають прикладними професійно-педагогічними знаннями, у них формуються уміння планувати свою роботу, добирати необхідний навчальний матеріал, аналізувати хід і результати своєї роботи, порівнювати її з діяльністю керівника танцювального колективу, колег.

Завершальним етапом професійної підготовки майбутнього вчителя-хореографа є науково-педагогічна практика, призначена для підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”. Вона проводиться після вивчення основних науково-гуманітарних та професійно-орієнтованих дисциплін, забезпечує єдність теорії та практики, відбувається в умовах, максимально наближених до реальної практичної діяльності, і є обов’язковою для кожного магістранта хореографії [5: 4].

Метою науково-педагогічної практики визначається поглиблення і закріплення теоретичних знань щодо функціонування педагогічних та спеціальних хореографічних навчальних закладів, специфіки роботи художніх керівників, тренерів-викладачів хореографічних колективів, а також формування практичних умінь магістрантів з організації хореографічної освіти й виховання учнівської та студентської молоді [5: 5].

Складовими частинами практики є науково-методична, викладацько-педагогічна, науково-дослідна і самоосвітня діяльність майбутнього магістра-хореографа. Важливо, що відповідно до профілю та рівня попередньої хореографічної підготовки, набутого хореографічно-педагогічного досвіду та перспектив майбутньої професійної діяльності магістрантові надається право особистого вибору бази проходження практики, а також хореографічних дисциплін, що він викладатиме.

Проходження практики магістрантами можна умовно поділити на три етапи. Так, підготовчий етап практики включає вирішення низки організаційних питань. Під час настановчої конференції магістранти знайомляться з програмою практики (метою, завданнями, змістом, особливістю організації, звітною документацією), розподілом по базах проходження практики, режимом роботи, методистами. Після консультацій з груповим методистом та спеціалістами установ магістрантові необхідно представити орієнтовну розробку індивідуального плану проходження практики за напрямками діяльності, визначеними у змісті програми.

Робочий етап практики передбачає виконання магістрантом комплексу завдань: вивчення навчальних та робочих навчальних програм з дисциплін хореографічного циклу, опрацювання рекомендованої літератури з обраного предмету, аналіз розділів навчальної програми курсу, що відповідають терміну проходження практики, актуалізацію відповідних опорних знань та умінь, а також безпосереднє здійснення хореографічно-педагогічної діяльності. Проведенню пробних та залікових уроків з хореографічних дисциплін, як правило, передує відвідування та аналіз теоретичних і практичних занять досвідчених викладачів-хореографів [5: 15].

Упродовж науково-педагогічної практики магістрант виконує обов’язки куратора однієї академічної групи студентів-хореографів. Він має ознайомитися з планом роботи куратора, вибрати один з виховних заходів або запропонувати свій варіант. Незалежно від спрямування хореографічної підготовки, практикант також бере участь у творчій діяльності мистецьких та спортивних колективів педагогічного університету, відвідує та аналізує їх репетиції. Одним із творчих практичних завдань є підготовка сценарію хореографічно-виховного заходу у студентському танцювальному колективі з відповідним матеріалом (музичним репертуаром, реквізитом, фотодокументами, відеоматеріалами тощо), затверджений та оцінений методистом від кафедри хореографії.

Важливим аспектом проходження практики є також дослідницько-експериментальна робота магістранта, яка має на меті проведення констатувального та формувального експериментів з індивідуальної наукової проблеми. У процесі роботи практикант цілеспрямовано аналізує наукові першоджерела, узагальнює педагогічний досвід, набуває вмій і навичок аналізу та корекції власної педагогічно-експериментальної діяльності, оформлює результати пошукової діяльності у доповідях, публікаціях, магістерській кваліфікаційній роботі [5: 16].

Пошукова робота в мережі Інтернет, бібліотечних і методичних фондах міста, університету, кафедри спрямована на опрацювання нової методичної літератури з проблем теорії та методики викладання хореографічних дисциплін у навчальних закладах різних

типів. Працюючи над проблематикою кваліфікаційного дослідження, магістрант, таким чином, під час практики має змогу зібрати та узагальнити краєзнавчий, хореографічно-педагогічний, культурно-просвітницький та мистецький емпіричний матеріал.

Підсумковий етап практики має на меті аналіз і самоаналіз результатів викладацької діяльності, визначення теми виступу на підсумковій конференції. Він передбачає: проведення семінару для практикантів під керівництвом групового методиста, на якому детально обговорюються результати практики, побажання щодо її удосконалення, виступи магістрантів-хореографів на загальній підсумковій конференції за участі керівників практики від університету та факультету, а також оформлення звітної документації. До того ж, у встановлені терміни магістрант оформлює щоденник практики, де міститься його звіт, перелік виконаної роботи, відгук групового методиста, що виставляє загальну оцінку [5: 9].

На кожному із визначених етапів проходження практики діяльність магістранта контролюється методистом від кафедри хореографії, а також факультетським керівником, які надають кваліфіковані консультації, допомагають підбирати навчальний матеріал, пропонують інноваційні художньо-педагогічні технології, ефективні методи та прийоми діалогу зі студентською та учнівською аудиторією, аналізують та корегують проміжні та кінцеві результати практики.

Таким чином, у процесі проходження всіх етапів практики відбувається формування специфічних фахових і загальнопедагогічних умінь майбутнього магістра хореографії, а саме: планувати й здійснювати різні види професійної діяльності (науково-методичної, організаційної, дослідницько-аналітичної, адміністративно-управлінської, консультативної, тренерської, творчо-постановочної тощо). Все це дає можливість формування й розвитку у магістранта хореографії педагогічної культури, художньо-образного мислення, індивідуального стилю роботи, творчого ставлення до професії в цілому [5: 5].

У цілому, результативність педагогічних практик хореографічної спрямованості багато в чому залежить від вибору базової установи, методичного рівня і майстерності викладачів, тренерів-педагогів, керівників танцювальних колективів, тренерів [6: 122]. Саме вони особистим прикладом активізують творчу самостійність студентів у виконанні завдань практики, допомагають формуванню сумлінного ставлення до роботи, відповідальності, цілеспрямованості. Таким чином, ці фактори також визначають успішність професійного становлення майбутнього фахівця.

Важливою умовою ефективності педагогічних хореографічних практик є той фактор, що вони мають розглядатися як головна ланка співробітництва ВНЗ зі спеціальними хореографічними та загальноосвітніми навчальними закладами у процесі професійного становлення студентів-хореографів. Критеріями результативності спільної роботи ВНЗ з підготовки майбутніх фахівців до викладацької й виховної роботи можуть бути: узгоджене керівництво педагогічною практикою; взаєморозуміння цілей діяльності та шляхів її здійснення; спільність та послідовність дій у процесі досягнення високого рівня практичної підготовки студентів; готовність керівників дитячих хореографічних колективів, методистів загальноосвітніх установ до пошуку оптимальних форм і методів цієї роботи.

Таким чином, проходження різних видів педагогічних практик хореографічної спрямованості є важливою умовою професійного становлення особистості майбутнього педагога-хореографа, формування у нього фахових умінь, педагогічної майстерності. Практичне ознайомлення з досвідом діяльності самодіяльних і професійних дитячих танцювальних колективів є запорукою формування у майбутнього викладача хореографії основних якостей балетмейстера, організатора і керівника хореографічного колективу, розширення його фахового світогляду та реалізації творчого потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Быкова М.С. Учебно-воспитательная работа в детских самодеятельных хореографических коллективах: учебно-методическое пособие / М.С. Быкова. – М.: Искусство, 1982. – 244 с.

2. Виробнича педагогічна хореографічна практика: програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів зі спеціальності 7.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія” / Укл. Т.О. Благова. – Полтава, ПДПУ, 2007. – 18 с.
3. Навчальна фольклорна практика: програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів зі спеціальності 6.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія” / Укл. Л.М. Сокіл. – Полтава, ПДПУ, 2008. – 16 с.
4. Навчально-методична хореографічна практика: програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів зі спеціальності 6.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія” / Укл. Т.О. Благова. – Полтава, ПДПУ, 2008. – 16 с.
5. Науково-педагогічна практика: програма та інструктивно-методичні матеріали для магістрантів спеціальності 8.010103 – “Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія” / Укл. П.С. Горголь. – Полтава: ПДПУ, 2007. – 23 с.
6. Тараканова А.П. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах: навчальний методичний посібник. / А.П. Тараканова – К.: ІЗМН, 1996. – 284 с.

Благова Т.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ХОРЕОГРАФОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

Раскрывается значение педагогической практики в процессе профессионального становления будущих учителей-хореографов, формирования у них педагогического мастерства, практических умений.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагогическая практика, будущий учитель-хореограф, практическая подготовка.

Blagova T.A.

FORMING OF PEDAGOGICAL TRADE OF FUTURE TEACHERS-CHOREOGRAPHERS IS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL PRACTICAL PREPARATION

The article deals with the meaning of pedagogical practical while professional becoming of future teachers of choreography, forming their pedagogical skills, practical skills.

Key words: pedagogical skills, pedagogical practical, future teacher of choreography, practical preparation.

УДК 37.026

Бургун І.В.

ВІД КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ ДО КОМПЕТЕНТНОГО УЧНЯ

У статті висвітлене одне з утруднень упровадження компетентнісного підходу у практику навчання української школи – недостатня теоретична і практична підготовка вчителів з цього питання. Пропонується варіант подолання даного утруднення.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, компетенції, навчально-пізнавальні компетенції.

В епоху динамічних змін, що відбуваються в українському суспільстві і світі, навчаючи школярів, треба пам'ятати не лише про передавання знань, що потрібно запам'ятати, а перш за все про сукупність прийомів, умінь, спрямованих на отримання освіти впродовж усього життя.

Переорієнтація освіти на розвиток способів самостійного набуття знань обумовлює постановку проблеми *навчально-пізнавальних компетенцій, що забезпечують готовність молоді людини самостійно розв'язувати навчально-пізнавальні проблеми, що можуть виникнути у повсякденній і майбутній професійній діяльності.* Опанування навчально-пізнавальними компетенціями є основою для формування компетентності людини у сфері навчально-пізнавальної діяльності.